

فراتحلیل پیامدهای رهبری اخلاقی

* دکتر حسن رنگریز، حامد خامه چی

گروه مدیریت منابع انسانی، دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی

(تاریخ دریافت: ۹۹/۰۹/۱۴، تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۱/۱۵)

چکیده

زمینه: رهبری اخلاقی به عنوان رویکرد نوین در چشم انداز رهبری پا به عرصه ظهور گذاشته و با اولویت دادن به اخلاقیات در سازمان، زمینه ایجاد و ارتقای اثربخشی فردی و سازمانی را فراهم نموده است. بر همین اساس نیز هدف این تحقیق شناسایی پیامدهای رهبری اخلاقی با استفاده از رویکرد فراتحلیل بود.

روش: تحقیق حاضر مطالعه ای مروری در زمرة پژوهش های فراتحلیل بود. جامعه مورد بررسی پژوهش، شامل مقالات چاپ شده در مجلات علمی- پژوهشی در زمینه رهبری اخلاقی از سال ۱۳۸۹ تا تابستان سال ۱۳۹۸ بود که ۴۸ مورد با استفاده از روش نمونه گیری غیرتصادفی هدفمند به عنوان نمونه وارد فرایند فراتحلیل شدند. پژوهش های منتخب با استفاده از نرم افزار CMA2 (نرم افزار جامع فراتحلیل) مورد تحلیل قرار گرفتند.

یافته ها: یافته های فراتحلیل نشان داد که از بین پیامدهای رهبری اخلاقی، ۳۳.۳٪ دارای اندازه اثر کمتر از $0/3$ ، ۳۵.۹٪ دارای اندازه اثر بین $0/5$ - $0/3$ بوده و 30.8% از اندازه اثر بالای $0/5$ داشتند.

نتیجه گیری: نتایج فراتحلیل نشان داد که از بین پیامدهای رهبری اخلاقی، به ترتیب متغیرهای قصد ترک شغل (-۰/۶۸۸)، دلستگی شغلی (۰/۶۷۰)، اثربخشی رهبری (۰/۶۵۵)، رفتار شهروندی سازمانی (۰/۶۲۲)، توانمندسازی کارکنان (۰/۶۰۵)، مدیریت استعداد (۰/۵۸۳)، عدالت سازمانی (۰/۵۷۸)، جو اخلاقی (۰/۵۴۱)، عملکرد شغلی (۰/۵۲۶)، مشتری مداری (۰/۵۱۲)، رفتارهای انحرافی (۰/۵۰۴)، حمایت سازمانی ادراک شده (۰/۵۰۰) اندازه اثر زیاد (بالای $0/5$) داشتند.

کلیدواژه‌گان: رهبری اخلاقی، فراتحلیل، پیامدها

سرآغاز

رهبران اخلاقی، با الگو بودن، رفتار نوع دوستانه را در میان اعضای سازمان رواج می دهند. در نتیجه از پیروان انتظار می رود به جای رقابت، وابستگی متقابل بیشتری داشته باشند و بر مشارکت تاکید کنند و نسبت به سازمان متعهدتر باشند. رهبری اخلاقی به صورت نمایش رفتار مناسب هنجاری از طریق اعمال فردی و ارتباطات بین فردی و ترویج چنین رفتاری به پیروان از طریق ارتباطات دو سویه، تقویت و تصمیم گیری تعریف شده است (۳). پنج اصلی که باعث توسعه رهبری اخلاقی در سازمان می شود، عبارتند از: احترام به دیگران: به این معنی که آن ها با افراد به عنوان غایت های خودشان رفتار می کند نه به عنوان ابزاری برای رسیدن به اهداف شخصی. خدمت به دیگران: این رهبران عمدۀ ترین دلیل برای وجود خود را حمایت و پرورش کارمندان مطرح می کنند. عدالت برای دیگران: رفتارشان در مقابل تمامی زیردستان مشابه است مگر زمانی که برای رفتارهای متمايز روش‌نگری کرده باشند. افزون بر این روش‌نگری و ازایه دلیل برای رفتار متمايز باید از نظر اخلاقی

یکی از رویکردهای جدید رهبری که بسیار مورد توجه قرار گرفته است و ضعف ها و مشکلات مدل های سنتی را بطرف نموده، رویکرد رهبری اخلاقی است که در دهه پایانی قرن بیستم در ادبیات رهبری و مدیریت وارد شده است. ضرورت توجه سازمان ها به رهبری اخلاقی از آنجا ناشی می شود که در تحقیقات به عمل آمده، نتایج مثبت رهبری اخلاقی برای سازمان ثابت شده است. مقتضای این نوع از رهبری، توسعه استانداردهای اخلاقی برای اداره رفتارهای کارکنان و نیز اجرای موثر استانداردهای اخلاقی در رفتار آنان است (۱). رهبران، از طریق رفتار اخلاقی، اعتماد و وفاداری پیروان شان را به دست می آورند، اهمیت اخلاقیات را به زیردستان منتقل می کنند، از پاداش و تنبیه برای تشویق رفتار مطلوب بهره می گیرند و به عنوان الگوهایی، نقش اخلاقی برای پیروان عمل می کنند (۲). رهبری اخلاقی قادر است اعضای سازمان را به سمت اهداف و مقاصدی هدایت و رهبری نماید که به سود سازمان، کارکنان و جامعه باشد.

نویسنده مسئول: نشانی الکترونیکی: Khamehchi@ut.ac.ir

اخلاقی در پژوهش‌های انجام شده در کشور کدامند و اولویت آن‌ها چگونه است؟»

روش

تحقیق حاضر مطالعه‌ای مروری در زمرة پژوهش‌های فراتحلیل بود. جامعه مورد بررسی پژوهش، شامل مقالات چاپ شده در مجلات علمی-پژوهشی در زمینه رهبری اخلاقی از سال ۱۳۸۹ تا تابستان سال ۱۳۹۸ بود که در داخل کشور انجام شده اند و از لحاظ روابی و پایابی ابزار اندازه‌گیری و روش نمونه گیری شرایط لازم را داشته‌اند. پایابی تحقیق شامل پایابی شناسایی از طریق توافق داوران در انتخاب پژوهش‌ها و طبقه‌بندی آن‌ها، پایابی کدگذاری از مفاهیم خاص برای کدگذاری متغیرها و پایابی سطح معنی استفاده از مفاهیم خاص برای کدگذاری متغیرها و پایابی سطح معنی داری و اندازه اثر از طریق توافق در محاسبات اندازه اثر بین دو فراتحلیل گر به دست آمد. روش نمونه گیری هدفمند است، به این ترتیب که مطالعاتی به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدن که معیارهای ورودی را داشتند. معیارهای ورودی این اثر عبارتند از: ۱- پژوهش، پیامدهای رهبری اخلاقی را بررسی کرده باشد؛ ۲- پژوهش، اطلاعات لازم برای محاسبه اندازه اثر را ارائه کرده باشد. در پایان حجم نمونه وارد شده به فراتحلیل ۴۸ مورد مطالعه که برابر ۸۰ واحد فراتحلیل است، مشخص شد. پژوهش‌های منتخب با استفاده از نرم افزار CMA2 (نرم افزار جامع فراتحلیل) مورد تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها

فراآنی و اندازه اثر پیامدهای رهبری اخلاقی در مطالعات پیشین در جدول ۱ بررسی شده است. اندازه اثر متغیرها در سطح معنی داری (۰/۰۵) قابل قبول هستند.

مناسب و معقول باشد. صداقت نسبت به دیگران: صداقت به معنی روراست بودن با دیگران یا بیان اندیشه‌ها، چنانکه هستند، می‌باشد. ساختن جامعه با دیگران: رهبری، نفوذ در دیگران برای رسیدن به هدف مشترک است به این معنی که رهبران، اهداف سازمان یا تیم را در جهت منافع کارکنان توسعه می‌دهند (۴).

با مطالعه پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه رهبری اخلاقی، عوامل مختلف و متنوعی به عنوان پیامدهای آن شناسایی شده اند. بررسی تحقیقات نشان می‌دهد که این گستردگی و تنوع به علت اهمیت روزافزون رهبری اخلاقی به عنوان یک مساله جدی برای سازمان‌ها و همچنین زاویه دید هر پژوهشگر به این مسئله است. این تنوع و گستردگی پیامدها، نشان از پیچیدگی مسئله رهبری اخلاقی و لزوم تحقیقی برای شناخت هرچه بیشتر آن دارد. همچنین نیاز است تحقیقات انجام شده در زمینه رهبری اخلاقی که با تأثیر مختلف همراه هستند به صورت نظام مند مورد بررسی قرار گرفته تا بتوان برآورده تقریباً واحد را از این تحقیقات استخراج کرد. یافته‌های بسیار متنوعی درباره پیامدهای رهبری اخلاقی وجود دارد. چنانکه برخی از پژوهشگران به پیامدهای همچون کاهش استرس شغلی و کاهش رفتارهای انحرافی پرداخته‌اند و برخی دیگر بر پیامدهای همچون توانمندسازی کارکنان و عملکرد شغلی تاکید کرده‌اند. فراتحلیل با ترکیب کمی نتایج مختلف، به شناخت منسجم تر و منظم تر پیامدهای رهبری اخلاقی کمک می‌کند. همچنین فراتحلیل، برنامه‌ریزی برای ارتقای رهبری اخلاقی را دقیق تر و عملیاتی تر کرده؛ چون به جای برنامه‌ریزی برای طیف وسیعی از پیامدها، بر متغیرهایی تمرکز دارد که دارای اهمیت بیشتر باشند. علی‌رغم پژوهش‌های زیاد انجام شده در زمینه رهبری اخلاقی و شناخت پیامدهای آن، تحقیقاتی با روش فراتحلیل که به بررسی پیامدهای رهبری اخلاقی پردازnde، کمتر انجام گرفته است. با توجه به مطالب فوق، سوال پژوهش حاضر به صورت ذیل می‌باشد: «پیامدهای رهبری

جدول ۱: اندازه اثر پیامدهای رهبری اخلاقی

متغیر وابسته	فراآنی	اندازه اثر	متغیر وابسته	فراآنی	اندازه اثر
توانمندسازی کارکنان	۶	۰/۶۰۵	اشتیاق شغلی	۱	۰/۲۰۴
جو اخلاقی	۵	۰/۵۴۱	رفتار اخلاقی	۱	۰/۱۹۷
فرسودگی شغلی	۴	-۰/۳۴۴	اثربخشی رهبری	۱	۰/۶۵۵
سکوت سازمانی	۴	-۰/۳۹۱	قصد ترک شغل	۱	-۰/۶۸۸
رفتار شهرنوی سازمانی	۴	۰/۶۲۲	فضای اخلاقی	۱	۰/۳۹۴
خلاقیت کارکنان	۳	۰/۲۷۴	سلامت روان شناختی محیط	۱	۰/۲۵۴
سرمایه روان شناختی	۳	۰/۳۵۷	امبیت شغلی	۱	۰/۴۹۰
استرس شغلی	۳	۰/۴۶۰	سرمایه اجتماعی	۱	۰/۲۱۰
عدالت سازمانی	۳	۰/۵۷۸	تنش شغلی	۱	-۰/۲۶۷
رفتارهای انحرافی	۳	-۰/۰۵۰۴	تعامل رهبر- عضو	۱	۰/۲۰۸
اعتماد سازمانی	۳	۰/۲۶۷	مشتری مداری	۱	۰/۵۱۲
عملکرد شغلی	۳	۰/۵۲۶	عزت سازمانی	۱	۰/۱۶۵
فضیلت انسانی	۳	۰/۴۵۵	انگیزش درونی	۱	۰/۱۹۰
تعهد سازمانی	۳	۰/۳۹۹	عملکرد انطباقی	۱	۰/۱۷۰

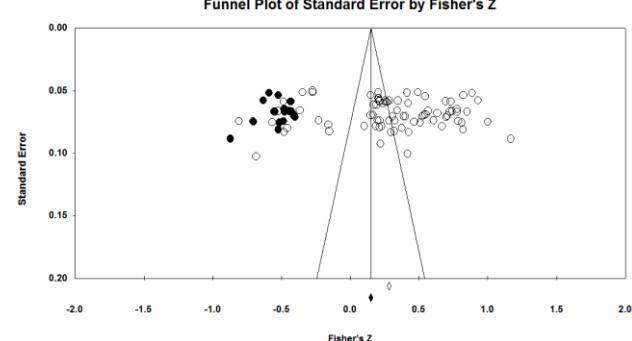
۰/۴۷۰	۱	تناسب فرد-سازمان	۰/۳۵۶	۲	معنویت سازمانی
۰/۶۷۰	۱	دلیستگی شغلی	۰/۴۶۹	۲	رضایت شغلی
۰/۳۹۰	۱	اثربخشی سازمانی	۰/۲۹۲	۲	رضایت از زندگی
۰/۵۸۳	۱	مدیریت استعداد	۰/۳۶۸	۲	هویت سازمانی
۰/۵۰۰	۱	حمایت سازمانی ادراک شده	۰/۲۱۰	۲	نوآوری
			۰/۱۰۳	۱	شادکامی ذهنی

معنی است که باید ۲۹۷۴۴ مطالعه دیگر انجام گیرد تا در نتایج نهایی محاسبات و تحلیل ها خطای رخ دهد. همچنین آزمون کوکرام (Q) در قالب طرح یک فرضیه فرعی به بررسی همگونی و یا ناهمگونی اندازه اثرهای به دست آمده پرداخته شده است. براساس نتایج این آزمون، در سطح اطمینان ۹۵ درصد، سطح معناداری از میزان خطای (۵٪) کوچکتر است؛ یعنی میان اندازه اثرهای به دست آمده تفاوت معنی دار وجود دارد و این به معنای ناهمگون بودن اندازه اثرهای به دست آمده است.

با توجه به داده های جدول ۱، از بین پیامدهای رهبری اخلاقی، به ترتیب متغیرهای قصد ترک شغل (رابطه معکوس)، دلیستگی شغلی، اثربخشی رهبری، رفتار شهرهوندی سازمانی، توانمندسازی کارکنان، مدیریت استعداد، عدالت سازمانی، جو اخلاقی و عملکرد شغلی دارای اندازه اثر بالا می-باشند یکی از موضوعات مورد توجه در هر فراتحلیل، ارزیابی سوگیری انتشار است. با توجه به نگاره ۱، چند سوگیری انتشار در مطالعات وجود دارد که بیانگر عدم انتشار یا عدم دسترسی به برخی از مطالعات است.

بحث

در پژوهش حاضر با استفاده از روش فراتحلیل، نتایج تحقیقات گوناگون در مورد پیامدهای رهبری اخلاقی مورد بررسی قرار گرفت. براساس نتایج، از بین پیامدهای رهبری اخلاقی، قصد ترک شغل دارای بیشترین اندازه اثر (-۰/۶۸۸) می باشد و با یافته های (۶ و ۷) همخوانی دارد. دلیستگی شغلی نیز دارای اندازه اثر (۰/۶۷۰) می باشد و با یافته های (۹ و ۱۰) همخوانی دارد. رفتار شهرهوندی سازمانی نیز دارای اندازه اثر (۰/۶۲۲) می باشد و با یافته های (۱۱، ۱۲ و ۱۳) همخوانی دارد. توانمندسازی کارکنان نیز دارای اندازه اثر (۰/۶۰۵) می باشد و با یافته های (۱۴ و ۱۵) همخوانی دارد. براساس نتایج، مدیریت استعداد نیز دارای اندازه اثر (۰/۵۸۳) می باشد و با یافته های (۱۷ و ۱۸) همخوانی دارد. عدالت سازمانی نیز دارای اندازه اثر (۰/۵۷۸) می باشد و با یافته های (۱۹، ۲۰ و ۲۱) همخوانی دارد. عملکرد شغلی نیز دارای اندازه اثر (۰/۵۲۶) می باشد و با یافته های (۲۲، ۲۳ و ۲۴) همخوانی دارد. رفتارهای انحرافی نیز دارای اندازه اثر (۰/۵۰۴) می باشد و با یافته های (۷ و ۲۵) همخوانی دارد. امنیت شغلی نیز دارای اندازه اثر (۰/۴۹۰) می باشد و با یافته های (۲۶ و ۲۷) همخوانی دارد. استرس شغلی نیز دارای اندازه اثر (-۰/۴۶۰) می باشد و با یافته های (۲۸ و ۲۹) همخوانی دارد.

نگاره ۱: نمودار قیفی پژوهش حاضر

روش اصلاح و برازش دوال توثیدی جهت ارزیابی و تعدیل سوگیری انتشار به کار می رود. براساس نتایج این آزمون، این پژوهش و فراتحلیل به منظور کامل شدن نیاز به ۱۵ مطالعه دیگر دارد و همانطور که ملاحظه می شود، ارزش مشاهده شده این نابرابری در نمودار قیفی N به صورت یک نقطه سیاه نشان داده شده است. همچنین آزمون N این از خطای روزنال، تعداد تحقیقات گم شده (با اثر میانگین صفر) را محاسبه می کند که لازم است به تحلیل ها اضافه شود تا عدم معنی داری آماری اثر کلی به دست آید.

جدول ۲: نتایج آزمون N اینمن از خطای (تعداد ناکامل بی خطر) کلاسیک

مقدار	مولفه های آماری
۳۷/۸۴۳	مقدار Z برای مطالعات مشاهده شده
۰/۰۰۰	مقدار P برای مطالعات مشاهده شده
۸۰	تعداد مطالعات مشاهده شده
۲۹۷۴۴	تعداد مطالعات گم شده ای که مقدار P را به آلفا می رساند

براساس داده های جدول ۲، باید تعداد ۲۹۷۴۴ مطالعه دیگر به مطالعات اضافه و بررسی شود تا مقدار P دو دامنه از ۰/۰۵ تجاوز نکند. این بدین

- behavior with the mediating role of silent climate. *A New Approach in Educational Management*; 7(4): 40-57 (In Persian).
5. Pigott T. (2012). *Advances in meta – analysis*. New York; Springer.
 6. Tang G, Zhenyao C, Zhiqiang L. (2015). The importance of ethical leadership in employees value congruence and turnover. *Cornell Hospitality Quarterly*; 56(4): 397-410.
 7. Demirtas O, Akdogan A. (2015). The effect of ethical leadership behavior on ethical climate turnover intention, and affective commitment. *Journal of Business Ethics*; 130 (1): 59-67.
 8. Sameie R, Salehnia M, Koroshzade N. (2017). The mediating role of job stress in the relationship between ethical leadership and leadership effectiveness with intention to quit. *Ethical Research*; 8(1): 29-47 (In Persian).
 9. Zemguliene J. (2013). Perceived ethical leadership and job involvement in the economy- specific context. *Organizations and Markets in Emerging Economy*; 4(1): 7.
 10. Mohebi M, Reihani H. (2019). Structural relationship between ethical intelligence and ethical leadership on job attachment: mediating role of person- organization fit. *Ethics in Science and Technology*; 13(4): 54-61 (In Persian).
 11. Avey J, Palanski M, Walumbwa F. (2011). When leadership goes unnoticed: The moderating role of follower self-esteem on the relationship between ethical leadership and follower behavior. *Journal of Business Ethics*; 98: 573–582.
 12. Cheng J, Chang S, Kuo J, Cheung Y. (2014). Ethical leadership, work engagement, and voice behavior. *Industrial Management & Data Systems*; 114(5): 817-831.
 13. Hasani M, Araszadeh S, Kazemzadeh M. (2017). Relationship between ethical leadership with organizational citizenship behavior, organizational policies & gender. *Ethics in Science and Technology*; 12(3): 142-151 (In Persian).
 14. Dewettinck K, Van Ameijde M. (2011). Linking leadership empowerment behavior to employee attitudes and behavioural intentions. *Personal Review*; 40(3): 284-305
 15. Musavi Jed M, Ghanbari S, Zandi Kh, Rafeizad B, Seifpanah H, Noradini M. (2014). The role of ethical leadership in nurse's psychological empowerment. *Hospital Quarterly*; 13(4): 73-81 (In Persian).
 16. Fazel A, Kamalian A, Roshan A. (2017). Relationship between ethical leadership and student empowerment. *Ethics in Science and Technology*; 11(3): 59-68 (In Persian).
 17. Malik M, Awais M, Timsal A, Qureshi U. (2016). Impact of ethical leadership on employee performance: Moderating role of organizational values. *International Review of Management and Marketing*; 6(3): 590-595.

پژوهش حاضر دارای محدودیت هایی می باشد: اولین محدودیت احتمال سوگیری انتشار است، اگرچه بررسی های دقیق و عمیقی جهت شناسایی مطالعات مربوطه صورت پذیرفته است، اما امکان دارد پژوهشی نادیده گرفته شده باشد. همچنین به عنوان دومین محدودیت می توان بیان داشت که تعدادی از متغیرها، از پیامدهای رهبری اخلاقی می باشد اما به دلایل مانند شناسایی نشدن و یا نداشتن معیارهای ورود به فراتحلیل، در اینده می توانند با شناسایی و اضافه نمودن معیارهای پژوهشگران در آینده می توانند با شناسایی و اضافه نمودن معیارهای توانند علت ضعیف بودن برخی روابط و تاثیرگذار نبودن برخی از متغیرها را نیز مورد بررسی قرار دهند.

ملاحظه های اخلاقی

در این پژوهش مروری با معرفی منابع مورد استفاده، اصل اخلاق امانت داری علمی رعایت و حق معنوی مولفین آثار محترم شمرده شده است.

واژه نامه

رهبری اخلاقی	استانداردهای اخلاقی
تشویق و تنبیه	الگوهای اخلاقی
احترام به دیگران	خدمت به دیگران
عدالت برای دیگران	صداقت نسبت به دیگران
ساختن جامعه با دیگران	فراتحلیل
اندازه اثر	اندازه اثر
قصد ترک شغل	دلیستگی شغلی
مدیریت استعداد	رفتارهای انحرافی

References

1. Yilmaz E. (2010). The analysis of organizational creativity in schools regarding principals' ethical leadership characteristics. *Social and Behavioral Sciences*; 2(2): 3949-3953.
2. Brown M. (2007). Misconceptions of ethical leadership: how to avoid potential pitfalls. *Organizational Dynamics*; 36(2): 140-155.
3. Walumbwa F, Wang P, Wang H, Schaubroeck J, Avolio B. (2010). Psychological processes linking authentic leadership to follower behaviors. *The Leadership Quarterly*; 21(5): 901-914.
4. Alijani R, Tale Pasand S. (2016). The structural effect of ethical leadership on organizational silence

- Science and Technology; 10(4): 97-106 (In Persian).
24. Amooshahi M, Karimi F. (2018). The relationship between ethical leadership and job performance. Ethics in Science and Technology; 13(1): 177-181 (In Persian).
25. Mayer D, Kuenzi M, Greenbaum R. (2010). Examining the link between ethical leadership and employee misconduct: The mediating role of ethical climate. Journal of Business Ethics; 95: 7-16.
26. Elci M, Sener I, Acsoy S, Alpkhan L. (2012). The impact of ethical leadership and leadership effectiveness on employee's turnover intention: The mediating role of work-related stress. Procardia Sock Behaved Sic; 58: 289-297.
27. Khalaveh E, Mehdad A. (2016). Predicting of perceived job security & organizational trust through ethical leadership & adherence to psychological contract. Ethics in Science and Technology; 10(4): 37-44. (In Persian)
28. Schepker Jr CH, Ingram TN. (2016). Ethical leadership in the sales force: effects on salesperson customer orientation, commitment to customer value and job stress. Journal of Business & Industrial Marketing; 31(7): 914-927.
29. Shoul A, Hakimi I. (2018). Relationship between ethical leadership and job stress: Intermediary role of job satisfaction and customer orientation. Ethics in Science and Technology; 13(2): 129-139. (In Persian).
18. Naeeni M, Taheri A, Zare M, Habibi S. (2019). Analysis of the relationship between ethical leadership and organizational talent management. Ethics in Science and Technology; 14(1): 124-130. (In Persian)
19. Xu A, Loi R, Yue Ngo H. (2016). Ethical leadership behavior and employee justice perceptions: the mediating role of trust in organization. Journal of Business Ethics; 134: 493-504.
20. Mohajeran B, Divband A. (2017). The causal relationship between ethical leadership style, perceived organizational justice and organizational silence among administrative staffs of urmia university. Quarterly Journal of Career & Organizational Counseling; 9(30): 73-90 (In Persian).
21. Zare M, Taheri G, Habibi S, Naeeni M. (2018). The relationship between ethical leadership with administrative corruption: The moderating role of organizational justice. Ethics in Science and Technology; 13(3): 131-137 (In Persian).
22. Bouckenoghe D, Zafar A, Raja U. (2015). How ethical leadership shapes employees' job performance: the mediating roles of goal congruence and psychological capital. Bus Ethics; 129(2): 251-264.
23. Taghizadeh H, Soltani G. (2016). The role of identification and ethical beliefs of employees at functional results of ethical leadership. Ethics in

